

– trgovina mora biti vezana na prodajo blaga, ki je v neposredni zvezi z glavnimi programi. Tako bo v prodaji produkcija kulture (likovna dela, muzejska trgovina, založništvo v literaturi in glasbi ipd.) in gospodarstva (blago in usluge z znakom kakovosti, ki naj vsebujejo tudi etnološke predmete, slovensko hrano in vino ipd.);

– utečeni program poročnega urada mora biti dopolnjen s kongresno in poslovno dejavnostjo, znanstvenimi srečanji in izobraževanjem ter mestno reprezentanco;

– vse te programe mora spremljati gostinska dejavnost, ki sicer deluje avtonomno z dovolj široko ponudbo za različne zahteve in potrebe obiskovalcev.

Po programu napredovanja del naj bi bila do konca leta 1992 v glavnem zaključena statična sanacija in spomeniška prezentacija Ljubljanskega gradu. S tem bi bila stavba utrjena in potresno varna, zastrešena in komunalno opremljena, restavrirani in rekonstruirani pa bi bili tisti historični in spomeniško pomembni elementi, ki so vezani na zidove oz. tla. V naslednjih treh letih naj bi tekla finalizacija prostorov, pač glede na dotok sredstev in interes vlagateljev. Dokončanje bi bilo torej postopno. – D. K.

LOVRENC na Pohorju. – Tudi za prenovu notranjščine ž. c. sv. Lovrenca je izdelal načrt ing. arh. Kregar. Kot že pred leti v Kamnici, je tudi tu izenačil nivo tal v ladji in kapelah. Načrt za nova okenska krila je izdelala ing. arh. Marlena Habjanič po vzorcu obstoječih baročnih. Železne prečke so ob izdelavi opustili.

Gornji trg 16. – Kljub temu, da je hiša iz 1. pol. 19. stol. razglašen kulturni spomenik, so stranke v zadnjem času zamenjale nekaj oken, ena od njih pa si je za portalom z letnico 1827 v delu veže uredila kopalnico. Leta 1990 je Staninvest pričel z obnovo zunanjščine, s katere so ob vzdavi novih oken odstranili domala vso profilacijo. Po fragmentih, ki so se ohranili okoli slepega okna smo rekonstruirali okenske obrobe s triglfnimi konzolami z obeski. Zamenjanim oknom bodo dodali zunanja deljena krila. Za podobno hišo iz prve tretjine 19. stol. na Spodnjem trgu 8 smo izdelali spomeniškovarstvene smernice za prenavo. – A. V.

LUŽE OB SAVINJI, Mozirje. – V ž. c. sv. Lovrenca je l. 1990 v celoti pogorel desni slavoločni oltar posv. sv. Florijanu, katerega je skupaj z levim pendantom in glavnim oltarjem restavratorsko obnovil Tone Podkrižnik l. 1970. – B. B.

MAKOLE, Slov. Bistrica. – Pred leti prezidano staro šolsko poslopje je s svojo ogromno stavbno maso agresivno poseglo v samo jedro naselja. Menimo, da je treba pri ponovni obnovi šole – tokrat podstrešja, okna na strehi oblikovati čim bolj nevsiljivo. S skicami neustrezno »postmodernistično« oblikovanih oken nismo soglašali. – J. S.

MARIJAGRADEC, Laško. – Sondiranje ometov p. c. Matere Božje leta 1990 je pokazalo le ohranjenost vogalne poslikave zakristije. Investitorju, žup. upravitelju iz Laškega smo posredovali spom. varstvena izhodišča za obnovo zunanjščine, kjer se vsa cerkvena zunanjščina, razen zakristije, preprosto beli. Ker žup. upravitelj ni bil zadovoljen z našo odločitvijo, si je pridobil mnenje treh restavratorjev o načinu poslikanja zunanjščine. Zunanja podoba cerkve je rezultat različnih in med seboj si nasprotujočih mnenj, ki pred samo izvedbo niso bila usklajena s pristojnim zavodom. Zunanja podoba cerkve je naslednja: Ostenja in obrobe gotških oken prezbiterija so barvana oker, z modrimi in belimi delilnimi črtami. Kapni venec, služniki in talni zidec so ostali nepobarvani. Enako kot okna v prezbiteriju je barvan gotški portal v severni steni ladje. Gotški portal v zvoniku je ostal nepobarvan. Na zvoniku so v cementno sivi barvi pobarvani le delilni venci, obrobe bifor in nekaterih lin. Lizene na vogalih, kakor tudi baročni portali so ostali nebarvani. Zahodna vogala ladje imata vidne klesance. Freska na zahodni steni ladje je bila sneta brez privoljenja odgovornega konservatorja, ki je konec koncev odgovoren tudi za neuspešnost posegov v kulturni spomenik. – B. B.

MARIBOR. – Izdelali smo smernice za ureditev JZ dela historičnega mestnega jedra na podlagi že izdelanih konservatorskih programov za posamezne objekte in konservatorski program z izrabo za Minoritski samostan s cerkvijo.

Kulturni dejavnosti smo namenili kompleks Žičkega dvorca, Minoritski samostan s cerkvijo in atrijem, Sodni stolp in prostor med obzidjem in samostanom za letne prireditve. V Minoritskem samostanu in Žičkem dvorcu je predvidena glasbenoabaletna šola z večnamensko koncertno dvorano v nekdanji minoritski cerkvi.

Minoritski samostan se v virih prvič omenja 1277. leta, čeprav je stal že prej – okoli 1250. Današnja cerkev je nastala v 15. stoletju na mestu nekdanje starejše samostanske cerkve. Kasneje so jo večkrat prezidali, sedanjio baročno podobo pa je dobila med leti 1700 in 1710. Samostanski trakti so plod večstolet-

nega gradbenega razvoja samostana, ki se je začel v 13. stoletju – vzhodni del, nadaljeval v 15. stol. – predvsem južni trakt, v prvi polovici 16. stol. je nastal jugovzhodni del, v 17. stoletju – severni trakt, v zadnji četrtini stoletja pa tudi križni hodnik. Med leti 1747 in 1753 so samostanu nadzidali drugo nadstropje in izenačili strešine in ta izgled je ohranil do danes. Z ukinitvijo samostana leta 1784 je pričel objekt propadati. Od leta 1831 je bila v njem kasarna, od leta 1927 do danes pa so v njem stanovanja.

Prillične in kletne prostore samostana smo namenili za večje vadbene sobe glasbene šole, za arhiv not in glasbil in za funkcionalne prostore koncertne dvorane. Prilličje koristi razen garderobe in blagajne za dvorano glasbene šola za potrebe uprave, samostanske celice v južnem traktu pa za individualne glasbene učilnice.

V severnem traktu drugega nadstropja smo namestili scensko tehniko, vhod na balkon dvorane in sanitarije. Ostale prostore in nekdanje samostanske celice pa so namenjene učilnicam za glasbene instrumente.

Atrij nekdanjega samostana je potrebno ponovno urediti kot samostanski vrt in ga ločiti od ostalega prostora za obzidjem z zelenico oziroma živo mejo.

Proste površine med samostanom in obzidjem namenjamo letnim kulturnim prireditvam, urediti pa jih je potrebno tako, da bo možna organizacija različnih prireditev in fleksibilno prizorišče. Za javne kulturne prireditve koristimo tudi sodni stolp.

Prillične prostore objektov ob Vojašniškem trgu in Vojašniški ulici koristimo delno kot pokrito tržnico, delno pa za obrtno prodajne lokale. Na Vojašniški trg je možno širiti tudi mestno tržnico, ki je izven mestnega obzidja na Vodnikovem trgu, vendar morajo biti stojnice odstranljive.

Smernice služijo za izdelavo ureditvenega načrta, na podlagi katerega bo potekala revitalizacija in prenova tega predela mesta kot nadaljevanje »usmerjene prenove starega mestnega jedra«. – M. H. in A. Z.

Kljub temu, da ima prenova mestnega jedra v Mariboru že dolgoletno tradicijo in da ves čas opravlja prenovitvena dela isto podjetje, ugotavljamo, da je še vedno potreben stalen nadzor zavodovih strokovnih delavcev. V nasprotnem primeru prihaja do poenostavljenih rešitev, do nerazumevanja stavbne tradicije in notranjih zakonitosti posameznih stavb in s tem do odstranjevanja in zakrivanja elementov pričevalnosti in s tem škode na kulturnih spomenikih. Zaradi izrazito komercialno usmerjene prenove brez tistega deleža javnih sredstev, ki bi zagotovil večji vpliv pri

varstvenih odločitvah, je delo Zavoda zelo težko, rezultati pa seveda niso vedno najboljši. V letu 1990 se je jedro mestne prenove z Glavnega trga preselilo na območje Židovske ulice – nekdanji geto, ki v svojem jedru še vedno hrani številne gradbene in urbanistične značilnosti iz 14. in 15. stoletja.

Pri raziskavah stavbe Židovska ulica 4, v kateri je bila nekoč **sinagoga**, ki je bila kasneje spremenjena v cerkev Vseh svetnikov in še kasneje spremenjena v skladišče ter prezidana po horizontali v dvoje nadstropij številne gradbene faze, med katerimi je nedvomno najpomembnejša antična forma in volumen sinagoge iz 14. in 15. stoletja. V vzhodni fasadi smo namreč našli dvoje polkrožno zaključenih, sedaj zazidanih oken, ki jih še nismo mogli v celoti identificirati in zazidano okroglo okno z rozeto. Sam tloris in višino te prvotne sinagoge pa definirajo tri obočna polja z gotsko oblikovanimi služniki s kapiteli ter sledovi obočnih zaključkov na obodnih straneh. Raziskave se nadaljujejo.

Pri stavbi **Židovska ulica 8** smo ugotovili, da je kljub svojim tudi za mestno jedro drobnim dimenzijam sestavljena iz dveh stavb. Hodnik je bil kasneje, glede na obliko oboka najverjetneje v 16. stoletju spremenjen v vežo, ki je obe prvotni stavbi povezala v eno, a še vedno prillično stavbo. Tej gradbeni fazi je sledila prva baročna faza z grobim, črno barvanim dekorativnim ometom in druga baročna faza, ki je dala stavbi prvo nadstropje in sedanji členjen omet z kombinacijo gladkih ploskev in dekorativnega obrizga in pranege rečnega peska.

Posegi v mestno jedro, bodisi zaradi prenove, bodisi zaradi novogradnje pogosto posegajo na območje mestnega obzidja ali celo v njegovo substanco. Pri tako imenovanem Čeligijevem stolpu v severni obzidni potezi so ob novogradnji kljub jasnim spomeniškovarstvenim izhodiščem porušili ostanek prvotnega obzidja, katerega investitor kljub številnim intervencijam noče rekonstruirati, v stolp sam pa želijo namestiti komercialno dejavnost, ki ni v skladu z značajem in pomenom spomenika. Mnenje zavoda je, da mora investitor, ki je stolp pridobil od občine skupaj z gradbenim zemljiščem brezplačno, slednjega vrniti občini, ki ga mora ustrezno restavrirati in prezentirati. Potem, ko so porušili gospodarska poslopja pri Židovskem stolpu, so hoteli porušiti tudi del prvotnega obzidja, da bi na ta način dobili prostor za temelje nadomestnih zgradb. Zavod je tak poseg preprečil in zahteval prezentacijo obzidja, temelenje pa je potrebno izvesti ob obzidju na notranji strani.

Stavba **Gosposka 29** je ena najuglednejših in najbolj ambiciozno oblikovanih baročnih stavb v Mariboru. Po izročilu naj bi bila to stavba, ki si jo je zase zgradil ugledni štajerski baročni arhitekt Johannes Fuchs. Po restavriranju ulične fasade bogato členjene in s štukaturo okrašene ulične fasade pred nekaj leti, smo v letu 1990 skušali restavrirati tudi notranjost, vendar nam zaradi tega, ker je v pritličju še vedno bančna agencija, ki zaseda tudi prostor nekdanje veže, ni popolnoma uspelo. Zaradi tega smo se omejili na restavriranje dvoriščne fasade, ki je enako bogato členjena kot ulična fasada, restavriranje štukature na stopnišču in veži v prvem nadstropju. Pri čiščenju kleti smo ugotovili, da je na tem mestu stala že pred Fuchsovim časom starejša stavba, katere sledovi so jasno vidni v kleti. Iz zidov oziroma tlorisa v kleti je možno sklepati, da je bila starejša stavba umaknjena od sedanje zazidalne črte Gosposke ulice, kar bi lahko pomenilo, da je bila srednjeveška Gosposka ulica širša, kot je danes. Konservatorski program za to stavbo predvideva ponovno vzpostavitev celotne veže v pritličju, kar bo pomenilo možnost vhoda v stavbo z Gosposke ulice ter organizacijo poslovne dejavnosti tudi v nadstropju in to bo pomenilo dostopnost prostorov s štukaturo javnosti. Restavriranje štukature je vodil restavrador Marjan Teržan.

V letu 1990 je bilo končano restavriranje secesijske fasade stavbe Trubarjeva 4.

Rekonstrukcija baročnega **kužnega znamenja** na Glavnem trgu, delo štajerskega kiparja Jožefa Strauba je bila ena od osrednjih nalog Zavoda v letu 1990. Domodelacijo in kopiranje kamnoseških delov je vodil restavrador Marjan Teržan, modeliranje kipov svetnikov Marije pa je delal akademski restavrador specialist Viktor Gojkovič. – J. M.

Pročelje Pedagoške gimnazije na **Gospovetski cesti 4** iz zač. 20. stoletja so obnovili in pobarvali po sondiranju v enotni ubito beli barvi. K secesijski šolski zgradbi na št. 10 so k že obstoječemu prizidku prizidali še telovadnico. Oba prizidka nista oblikovno usklajena s prvotno arhitekturo.

Izložbeni pas zgradbe **Gregorčičeva 11** so ob adaptaciji lokala optike obnovili v prvotni rustiki. Pričeli so z obnovo hiše s historično fasado v **Kernikovi 12**. Zamenjali so lesene navojnice, fasada pa mora ohraniti prvotno obliko in barvo. Adaptirali so dvoriščno hišo na **Koroški cesti 43 b**. Zaradi pogleda z dravskega obrežja so morali uporabiti opečno kritino in vzdizati pokončna okna.

Na podstrehi **Valvasorjeve ul. 4** je lastnik uredil več stanovanj. Na strehi nad fasado z neobaročnimi okrasnimi motivi so namestili

polkrožno zaključena bakrena mansardna okna.

Staninvestu smo izdali mnenje v zvezi z vzdrževanjem in manjšimi posegi še za **Strossmayerjevo ul. 28, Maistrovo 3, 8, 23 in 24** ter imetnikom oziroma izvajalcem za hiše

Heroja Staneta 10, Obrežna 71 in Mladinska 34 ter Aškercjeva 3.

Betnavska graščina: Z deli v letu 1990 gredo dela na prenovi reprezentančnega dela zgradbe h kraju. Končani so bili tlaki, zasteklitev arkad v pritličju, nameščena vrata in urejeni pomožni prostori. Načrte za preново je izdelal ing. arh. Mikelj, izvajali pa delavci Lipe, ki je dela ob sorazmerno skupnem sodelovanju s KSS in OKS tudi financirala.

Nadaljujejo se zemeljska dela okoli gradu.

Radvanje, grad: Za graščino smo leta 1988 izdelali preizkus izrabe za gostinsko turistično ponudbo. Zaradi sorazmerno majhnih površin smo vključili tudi grajsko gospodarsko poslopje. Leta 1990 je Agrokombinat prodal gospodarsko poslopje gradbenemu podjetju Kograd, ta pa namerava v njem urediti gostinski lokal in stanovanja. Ko bo možno izseliti stranke, naj bi se prenovil še grad. Že ob adaptaciji gospodarskega poslopja pa smo zahtevali izdelavo načrta in ureditev okolja celotnega grajskega kompleksa. Sodelovala je ing. arh. Irena Kranjc Horvat.

Račji dvor: V dvorcu iz 17. oziroma 18. stol. so brez zavodove vednosti pričeli z deli v pritličnih prostorih. Podrli so nekaj vmesnih recentnih sten, položili podbetone, popločili kuhinjski prostor, napeljali elektriko in na dvorišču poškodovali tlak iz mačjih glav. Zaradi neurejenega najemniškega odnosa med izvajalcem in Agroživilsko šolo, ki je lastnik dvorca, so dela prekinjena. Tako smo lahko še dovolj zgodaj izdelali spomeniško varstvene smernice za preново. Sodelovala je ing. arh. Irena Kranjc Horvat.

P. c. sv. Barbare na Kalvariji: Stolni župnijski urad nadaljuje leta 1982 začeto obnovo kulturnega spomenika, ki je poleg Piramide s kapelico pomembna sestavina mariborske panorame. Prebeliti je bilo treba popisano obnovljeno zunanjščino, sanirati stensko razpoko, ostrgati vrhne beleže v notranjščini, utrditi stenski sliki zadnje preнове: Snemanje s križa in Polaganje v grob, popraviti leseno pevsko emporo ter pokrpati zidano menzo ter opečen tlak. Zdaj je v delu še Straubov kip iz peščenca, Kristus pod križem, ki smo ga zaradi ogroženosti v zadnjih kapeli Križevega pota leta 1970 prenesli v cerkvico.

Ž. c. sv. Rešnjega telesa: Imetnik je prebarval cerkevno pločevinasto streho.

Piramida: Občina je obnovila omete kapelice z rustiko na vogalih, eternitno kritino

zamenjala z bakreno, za zaščito Marijinega kipa iz 1. pol. 19. stol. pa namestila nova železna kovana vrata. Kapela je ponoči osvetljena, spomladi pa bo restavriran še kamnit kip Imaculate. – A. V.

MILIČI, Črnomelj. – Cerkev svetih apostolov Petra in Pavla, ena od treh pravoslavnih cerkva v Sloveniji, je bila zgrajena tik pred prvo svetovno vojno. Njena arhitektura je neoromanska, barvna obdelava fasad pa v avstrijskem državnem odtenku okra. Fasade so bile členjene s horizontalnimi v omet vtisnjenimi črtami, ob polkrožnih oknih so se črte prilagodile njihovi obliki, apsida je bila členjena še s pilastri. Zaradi dotrajanosti fasad so se prebivalci, na pobudo paroha, odločili da pričnejo z obnovo. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev in zapletenosti izdelave so nameravali prezentirati fasade gladke, obnovili bi le obrobe okoli okenskih odprtini in glavnega vhoda, zunanjščina bi tako izgubila značilne historične elemente. Ker je občina Črnomelj intervencijsko zagotovila del sredstev, nam je uspelo izsiliti prvotno prezentacijo fasad, istočasno je bila pokrita tudi streha (eternit). Zidarska in pleskarska dela so izvajali mojstri iz Krajine, tesarska pa domačini. Obnovo so v glavnem financirali domači Srbi, nekaj je prispevala tudi srbska pravoslavna cerkev iz Beograda in kot že omenjeno, občina Črnomelj. – M. D.

MOZIRJE. – Ob obnovi zunanjščine ž. c. sv. Jurija smo uspeli sondirati le omete na zvoniku. Sonde so potrdile vse tri arhivsko izpricane stavbne faze v rasti zvonika. Zvonik pozidan ok. l. 1500, je imel dve plasti ometov s poslikavami. Na starejšem, grobem ometu, smo ugotovili le sledi rdeče barve. Na drugi plasti fresko ometov je bila nad polkrožno zaključeno zvonovo lino v rdeči barvi poslikana šablonizirana bordura. Vogalniki so bili poslikani v rdeči in rumeni barvi. V času velikih prezidav l. 1754, je zvonik dobil novo etažo z bifornimi okni. Vogali so bili poudarjeni z naslikanimi klesanci. Poslikava vogalov je bila ob obnovi l. 1786 poenostavljena in ponovno ponovljena ob zadnjem povišanju zvonika l. 1886. Zdravi ometi so bili odstranjeni tudi na ostalih fasadnih površinah cerkve, kljub nasprotnim zavodovim navodilom. In situ smo uspeli ohraniti le del gotske šablonizirane bordure. Zunanjščina zvonika je prezentirana v njegovi zadnji fazi, ostala zunanjščina pa v baročni fazi. Celotna zunanjščina je barvno poenotena. Obnovitvena dela je v celoti financiral tukajšnji žup. urad. – B. B.

MURSKA SOBOTA – grad. – V letu 1990 so nadaljevali obnovitvena dela v južnem

traktu in kapeli (Z trakt) in pričeli z obnovo Z in S trakta 2. nadstropja.

v 1. nadstropju južnega trakta in delno zahodnega trakta s kapelo bo večnamenski gledališka in kino dvorana s pripadajočimi prostori in vhodom skozi kapelo. Z in S trakt 2. nadstropja pa bo služil namenom muzeja (prostori za strokovne delavce in razstavni prostori).

Idejne načrte obnove sta izdelala d.i.a. Vesna in Matej Vozlič. Zaradi pomanjkanja sredstev financerja OKS Murska Sobota in prekoračitve vsote so bila dela na gradu predčasno prekinjena. Opravljena so vsa inštalacijska, zidarska in pleskarska dela v notranjščini. Odraz nespoštljivega odnosa do grajske arhitekture in neupoštevanje mnenja strokovnjakov našega zavoda se odraža v celi vrsti posegov na gradu, npr. močna betonska preklada v predprostoru, tla in vrata v kapeli. Že januarja 1989 smo predlagali zasteklitev stopnišnega prizidka arhitekta Novaka. Namesto tega je bil prizidek še povečan in sedaj še bolj kazi celotno podobo zunanje južne fasade.

Nivo arkadnega hodnika ob večnamenski dvorani v J traktu je bil vsled izolacijskih plasti neprimerno povišan, kar je porušilo razmerje med okni in parapeti in okrnilo pogled iz arkadnega hodnika na notranje dvorišče gradu.

Na zahtevo uporabnika so bila na Z traktu izdelana podstrešna okna, ki so bila oblikovana in izdelana nadvse nestrokovno, in to navzlic naši zahtevi, da se izdelajo pultna okna, za katera je d.i.a. Irena Kranjc Horvat izdelala osnutek.

Pri obnovi 2. nadstropja, ki se je pričela v mesecu oktobru brez naše vednosti in izdane soglasja k idejnemu projektom, niso v celoti upoštevali spomeniškoarhivskih smernic za obnovo, ki smo jih podali v konservatorskem programu. Izdelali so dve neprimerni okenski odprtini v arkadnem hodniku, ki osvetljujeja prostor ob kapeli, za katere smo že v mnenju k projektu poudarili, da sta povsem neusklajeni s spomeniškoarhivskimi izhodišči.

V našem delu z izvajalci in uporabniki smo bili neprestano deležni neupravičenih in nepreverjenih kritik, s strani strokovnega delavca muzeja, dipl. umet. zgod. Balaziča celo v dnevnem časopisju Delo dne 6. 12. 1990.

Čeprav smo sklicevali sestanke na lastno pobudo in se tam dogovarjali o tekočih problemih so pričeli o strokovnih zadevah odločati uporabniki sami, navzlic našim natančno podanim in dokumentiranim umetnostnozgodovinskim smernicam. – N. S. H., I. K. H.